

## „HRANĂ PENTRU ȘASE MILIARDE”

Eugen Buciuman

În perioada 27—30 septembrie 1983 a avut loc la Budapesta o conferință a Clubului de la Roma a cărei temă a fost: Hrană pentru șase miliarde. Pornind de la prognozele în general acceptate, potrivit cărora pînă la sfîrșitul secolului planeta noastră va fi locuită de circa șase miliarde de oameni, Clubul de la Roma apreciază că asigurarea hranei necesare acestei populații constituie o problemă globală mondială de cea mai mare importanță, după problema dezarmării nucleare.

În cadrul celor patru zile de dezbateri, conferința a ascultat cca. 40 de referate, numeroase intervenții și comentarii pe marginea acestora. Au participat circa 100 de personalități marcante, dintre care 70 membri ai Clubului de la Roma și 30 de invitați din țările socialiste europene.

Conferința și-a structurat rapoartele și dezbaterile pe următoarele grupe de probleme: situația actuală și tendințele alimentației mondiale, posibilitățile și limitele autoaprovizionării regionale și naționale, comerțul și distribuția produselor alimentare și acțiuni necesare rezolvării problemelor alimentare mondiale.

Prezentăm, în paginile ce urmează, cîteva din problemele cele mai importante reieșite din rapoartele și dezbaterile conferinței.

### Alimentația — o problemă multidimensională

Alimentația este o problemă multidimensională. În primul rînd, alimentația este o *nevoie fundamentală a omului*. Insuficiența nutrițională afectează în mod direct capacitatea umană de a duce o viață normală; rezultatul extrem fiind moartea prin inaniție așa cum a fost cunoscută de-a lungul istoriei în perioadele de foamete cronică. Copiii nu pot să atingă potențialul intelectual normal dacă nu au hrană suficientă. În al doilea rînd, alimentația nu este numai o *nevoie biologică fundamentală* ci și un *drept fundamental al omului*. Carta Națiunilor Unite consfințește acest drept fundamental de acces la hrană al omului, care înseamnă în fapt dreptul la existență. Creșterea economică și producția alimentară trebuie să fie accelerate pentru ca dreptul la hrană să aibă posibilități de realizare. Astăzi acest nivel productiv este atins. Generațiile astăzi în viață au la dispoziție cunoștințele și mijloacele necesare să producă alimente pentru șase miliarde de oameni și chiar pentru un număr mai mare.

Dificultățile fundamentale nu mai sînt în domeniul posibilităților tehnologice ci în modul de organizare socială și în inegala putere de cumpărare a locuitorilor planetei. Ca urmare a acestui fapt, încă multe milioane de oameni rămîn subalimentați în mod cronic, iar populația din țările sărace, ca și populația săracă din țările bogate, cheltuiește cea mai mare parte a veniturilor sale pentru alimente.

În afara dezarmării nucleare, nu există obiectiv mai vital pentru omenire decît securitatea alimentară. *Foamea și sărăcia* răspindite în lume ar putea fi trîgaciul conflictelor care conduc la confruntări globale catastrofale.

Creșterea producției de alimente are o influență pozitivă directă asupra sărăciei din țările în curs de dezvoltare, unde lipsurile alimentare creează și intensifică tensiunile politice și sociale. În termeni economici, costul lipsei de acțiune în acest domeniu este mult mai mare decît costul acțiunii concrete organizate și concertate. Foamea și sărăcia trebuie să fie eradicate

dacă omenirea dorește să aibă viitor. Costul acestei acțiuni nu ar reprezenta decît o fracțiune din cei 650 miliarde dolari cheltuiți anual pentru înarmare. Cu toate acestea guvernele din lume sînt încă insuficient de sensibile la rușinea și pericolul pe care îl reprezintă faptul că milioane de oameni rămîn flămînzi an de an, deceniu după deceniu.

Producția și distribuția alimentară joacă un rol fundamental în economia fiecărei țări nu numai în ceea ce privește aprovizionarea cu alimente ci și în privința *folosirii forței de muncă și a venitului național*.

Pe de altă parte, sistemul agroalimentar al economiei naționale — agricultura în primul rînd — reprezintă un sector important de creare a venitului național. O parte importantă a venitului național, creat în agricultură și în sistemul agroalimentar, nu se evidențiază statistic în cadrul acestuia. El se scurge de fapt în bugetele altor ramuri prin intermediul prețurilor, ceea ce reprezintă, deci, o contribuție a sistemului agroalimentar la finanțarea dezvoltării celorlalte ramuri sau sisteme ale economiei naționale. Politicile economice aplicate în perioadele de industrializare puternică a economiei naționale au apelat fără excepție la această sursă de acumulare pentru finanțarea dezvoltării ramurilor industriale. Chiar și cele mai dezvoltate țări, în perioadele de industrializare au folosit transferul de venit național, de forță de muncă ieftină și de produse alimentare, relativ ieftine, din agricultură către industrie ca surse economice de acumulare și sprijinire a industriilor.

*Producția agroalimentară mondială constituie o parte importantă a comerțului mondial.* Aproape 13—14% din producția alimentară mondială face obiectul comerțului internațional. Proporția este mai ridicată pentru unele produse alimentare importante cum ar fi grîul, cea mai mare parte a produselor tropicale și materiilor prime agricole. Cînd recoltele sînt proaste, țările apeleză la piața mondială pentru a-și procura produsele alimentare deficitare. În multe țări, atît dezvoltate cît și în curs de dezvoltare, exporturile agroalimentare joacă un rol preponderent, asigurînd încă cea mai mare parte a încasărilor din exportul țărilor cu venituri scăzute.

Astăzi, societățile umane formează un sistem mondial interconectat, și acest sistem dezvoltă tehnologii mai puternice ca oricînd, care adesea se interferează și exploatează structurile delicate ale biosferei. Agricultura în general, și mai ales agricultura modernă, este un element foarte important al dominării și exploatării naturii de către om. După cum utilizăm bogățiile naturii pentru nevoile noastre, și pentru că numărul nostru crește de la 4,7 miliarde, în prezent, la circa 6 miliarde spre anul 2000, e posibil ca modalitățile noastre de a produce hrana să aibă o influență negativă asupra biosferei. A ignora acest pericol ar însemna o sinucidere pentru noi înșine și pentru toate generațiile viitoare.

Sub acest aspect agricultura ca proces biologic are multiple implicații asupra potențialului, a limitelor și a complexităților ecosistemului, și în primul rînd asupra conservării și utilizării pămîntului ca principalul mijloc de producere a alimentelor și ca suport al întregului ecosistem.

Agricultura este, de asemenea, centrul în jurul căruia au evoluat și s-au dezvoltat culturile umane complexe din punct de vedere social. Inevitabila modernizare a tehnologiilor agricole, spre care se îndreaptă cu pași repezi toate țările în curs de dezvoltare nu trebuie să distrugă coeziunea și valorile societăților rurale. Soluționarea problemelor dezvoltării rurale trebuie să se realizeze pe baza unei abordări multilaterale, iar măsurile de progres economic să fie integrate în țesătura intimă a societății rurale, fără a fi impuse pur și simplu din afară.

#### **Situația actuală și tendințele alimentației mondiale**

Privită global, situația alimentară este bună. Resursele de calorii alimentare pe locuitor satisfăceau deja nevoile nutriționale mondiale încă de pe la începutul anilor 1960, iar în perioada 1978—1980 au crescut cu 10% peste aceste nevoi. Această creștere s-a realizat chiar în condițiile creșterii populației mondiale cu 1 400 miliarde locuitori în ultimele două decenii. La scară globală cea mai mare parte a populației de pe globul pămîntesc este hrănită bine sau cel puțin suficient.

Tabelul 1

## Resursele alimentare medii zilnice pe locuitor

|                                       | Calorii   |           | În procente față de nevoile nutriționale (%) |           |
|---------------------------------------|-----------|-----------|----------------------------------------------|-----------|
|                                       | 1969—1971 | 1978—1980 | 1969—1971                                    | 1978—1980 |
| A                                     | 1         | 2         | 3                                            | 4         |
| Nivel mondial                         | 2 495     | 2 615     | 105                                          | 110       |
| Țări dezvoltate                       | 3 290     | 3 405     | 128,5                                        | 133       |
| — cu economie de piață                | 3 260     | 3 395     | 127,5                                        | 133       |
| — central planificate                 | 3 340     | 3 430     | 130                                          | 133       |
| Țări în curs de dezvoltare:           | 2 165     | 2 330     | 94                                           | 101       |
| — cu economie de piață                | 2 185     | 2 270     | 95,5                                         | 99        |
| — central planificate din Asia        | 2 135     | 2 455     | 90,5                                         | 104,5     |
| Țări cu venituri scăzute <sup>1</sup> | 2 080     | 2 035     | 92                                           | 93        |
| Țări cu venituri medii <sup>2</sup>   | 2 415     | 2 585     | 102                                          | 109       |

SURSA : FAO : „World food situation and issues. Background paper” food day colloquim, Roma, 14—16 October 1982. p. 3.

<sup>1</sup> Țări (fără R. P. Chineză) cu un produs intern brut de până la 300 dolari SUA pe locuitor la nivelul anului 1975 ; țările cu venituri scăzute numără 2/3 din populația țărilor în curs de dezvoltare (fără R. P. Chineză).

<sup>2</sup> Alte țări în curs de dezvoltare.

Cu toate acestea, datele globale pot induce în eroare (vezi tabelul 1). Ele maschează diferențe mari între regiuni, între grupe de țări și între țări, iar în interiorul țărilor între diferitele categorii de populație. Luate în ansamblu, țările în curs de dezvoltare abia își acoperă nevoile nutriționale, cele cu economie de piață situându-se chiar sub acest nivel, la sfârșitul deceniului precedent. Aceste diferențe sînt remarcabile între țările în curs de dezvoltare cu venituri scăzute și cele cu venituri medii; între aceste două categorii de țări diferențele s-au mărit în cursul anilor '70. Cele mai recente analize efectuate de FAO se referă la perioada 1974—1976, cînd s-a estimat că 435 de milioane de oameni din țările în curs de dezvoltare erau sub nivelul rației alimentare necesare pentru o viață normală. Dintre aceștia, 304 milioane (70 %) erau în Extremul Orient, 72 milioane (17 %) în Africa, 41 milioane (9 %) în America Latină și 19 milioane (4 %) în Orientul apropiat. Țările în curs de dezvoltare cu venituri scăzute numără 350 de milioane de oameni respectiv 80 % din numărul subnutriților. Nu există nici o indicație că în perioada care a urmat (după 1976) s-ar fi redus numărul celor aflați într-o stare de subnutriție cronică. Folosind un concept mai larg, dar de aceeași natură, Banca Mondială estimează că totalul oamenilor ce trăiesc într-o sărăcie absolută se ridică la un miliard. Ideea potrivit căreia esența problemei alimentare mondiale este distribuția și nu producția, ignoră un fapt fundamental: situația alimentară actuală se caracterizează printr-o *criză absolută de hrană* în țări numărînd pe puțin 40 % din populația țărilor în curs de dezvoltare (sau 55 % fără R.P. Chineză). Redistribuirea este desigur necesară, dar și mai necesară este creșterea mai rapidă a ofertelor alimentare. Lipsa unei mai bune distribuții ar prelungi în mod inutil abolirea foametei, dar lipsa unor producții mai mari ar lărgi în mod tragic și ar perpetua problema alimentară. În 30 de țări ofertele alimentare în calorii pe locuitor erau cu cca 12 % superioare cererilor alimentare și dacă s-ar fi menținut ritmul de creștere al producției din anii '70, aceste țări ar fi trebuit în principiu să abolească foametea doar prin îmbunătățirea sistemului de repartiție, respectiv prin îmbunătățirea distribuției puterii de cumpărare a diferitelor categorii ale populației. Dar acest lucru nu s-a realizat și o minoritate importantă a populației mondiale rămîne totuși subalimentată în mod cronic.

Paralel cu lipsurile de hrană în care se zbat țările în curs de dezvoltare, țările dezvoltate și-au soluționat problemele alimentare pe care le-au avut în trecut. Ofertele alimentare în țările din Europa răsăriteană au rămas în fapt cu mult peste nevoile energetice deoarece unele dintre aceste țări și-au putut permite să compenseze insuficiențele producției naționale, și să satisfacă cererile crescînde de produse animale prin creșterea importurilor. În aceste țări problemele de organizare a fermelor agricole și de eficiență economică a producției alimentare sînt mai importante decît problemele alimentare.

Deși multe țări în curs de dezvoltare înregistrează ritmuri record de creștere a producției agricole, totuși marea majoritate a țărilor în curs de dezvoltare au rezultate încă nesatisfăcătoare în acest domeniu. Creșterea populației a făcut ca ritmul de creștere a producției alimentare pe locuitor să scadă de la 3% pe an, în țările în curs de dezvoltare, în perioada anilor '70, la numai ceva peste 1%. Circa 50% din populația țărilor în curs de dezvoltare locuiește în țări unde producția alimentară a crescut numai cu 1,3% pe an, iar aproximativ 10% din populație locuiește în țări cu rata de creștere a producției alimentare negativă sau mai mică de 1%. Producția alimentelor de bază a scăzut în țări ce cuprind mai mult de jumătate din populația lumii în curs de dezvoltare (fără R.P.Chineză). Africa a fost regiunea cea mai grav afectată, înregistrând o scădere a producției de 14% în perioada ultimului deceniu. Costul importurilor alimentare ale țărilor în curs de dezvoltare a crescut de la 6,2 miliarde dolari SUA în 1969-71, la 41,4 miliarde dolari SUA în 1980; pentru țările cu venit scăzut, nota de plată a importurilor a crescut de 5 ori, de la 2,3 miliarde dolari SUA, la 11,1 miliarde dolari SUA. Importurile au devenit acum o parte semnificativă din totalul produselor de bază disponibile în multe țări în curs de dezvoltare (9% în Africa, 8% Asia, fără India și R.P.Chineză, și 7% în țările în curs de dezvoltare cu venit scăzut).

Deoarece aranjamentele pentru securitatea alimentară rămân neadecvate, țările cu deficit alimentar rămân vulnerabile față de instabilitatea potențială a ofertelor alimentare pe piețele internaționale. Chiar și la nivel mondial, totalul producției de cereale a scăzut în cantități absolute în patru ani separați din seria anilor '70. Instabilitatea producției în țări considerate individual este, desigur, proporțional mult mai mare decât instabilitatea globală. Cererile naționale de consum urmînd tendințe relativ stabile, impactul instabilității producției este preluat de către stocuri, volumul comerțului internațional și prețuri. FAO estimează că pentru a satisface cererile minime pentru securitatea alimentară mondială, stocurile ar trebui să fie echivalente cu 17-18% din consumul anual mondial. Circa 60% din importurile de cereale ale țărilor în curs de dezvoltare vin din America de Nord și cam 10-15% din Australia. Această îngustime a ofertei de export — care este de altfel împărțită cu țările dezvoltate importatoare — implică o vulnerabilitate potențială considerabilă, prin reducerea sau compromiterea producției de cereale în cele două regiuni exportatoare. Insecuritatea alimentară rămîne totuși una dintre problemele cheie pentru anii '80 și următorii. Eșecul încheierii unui acord internațional asupra cerealelor, acord care să reglementeze prețurile, stocurile și asistența pentru securitatea alimentară destinată țărilor în curs de dezvoltare, contribuie la această insecuritate alimentară fundamentală.

Țările deficitare în alimente, atît în curs de dezvoltare cît și dezvoltate, au contribuit la creșterea comerțului agricol internațional. Comerțul internațional cu produse agricole a crescut mai rapid decât producția agricolă. La sfîrșitul anilor '70, treizecîșicinci de țări în curs de dezvoltare au obținut mai mult de jumătate din încasările lor din exportul total, numai din produsele agricole; în timp ce țările în curs de dezvoltare cu economie de piață (ca grup), importatoare de petrol, peste 30% din veniturile totale de export au provenit din produsele agricole. Dacă se iau în considerare și produsele agricole prelucrate, procentul este mult mai ridicat. Comerțul cu cereale al țărilor în curs de dezvoltare s-a modificat în numai un sfert de secol. Dacă la mijlocul anilor '50, importurile și exporturile se echilibrău, marile importuri ale acestor țări reprezentînd, la acea dată, numai 14 milioane tone, acestea au crescut la 42 milioane tone în 1970-71 și la 100 milioane tone în 1980-81. Protecționismul (vamal și de altă natură) continuă să deranjeze evoluția rațională economică a sistemului agroalimentar global. El limitează serios eforturile țărilor care produc eficient, atît dezvoltate cît și în curs de dezvoltare, de a-și spori exporturile. Fenomenele cele mai recente indică o deteriorare în continuare a termenilor de schimb însoțită de un declin continuu al prețurilor pentru exportul multor produse.

**Cauzele eșecului.** Conferința alimentară mondială din 1974 aprecia că foametea ar putea fi și trebuia să fie lichidată încă din cursul deceniului precedent. Cu toate acestea, la începutul actualului deceniu, reuniunea la nivel înalt de la Cancun (1981) constată că foametea este încă „persistentă” și „răspîndită”, calificînd această situație pe de-a-ntregul incompatibilă cu nivelul dezvoltării atins de către economia mondială, și, în particular, cu extinderea capacității producției alimentare.

Reuniunea respectivă apreciază și ea, la rîndul său că: „Foametea trebuie să fie eradicată într-o perioadă cît mai scurtă posibil. Acest obiectiv este în mod clar o obligație a comunității internaționale și constituie o primă prioritate atît la nivel național cît și în domeniul cooperării internaționale”. Există un șir de cauze care au făcut să eșueze speranța eradicării foametei, lumea fiind încă puternic confruntată cu „manifestările persistente și răspîndite ale foametei”.

În timp ce problema abolirii foametei cronice din lume a devenit, din punct de vedere tehnic, solvabilă încă de mai multă vreme, ea este încă, cu toate acestea, una dintre cele mai complexe și mai dificile de rezolvat. Întregul sistem al condițiilor subdezvoltării economice, de la lipsa infrastructurii generale la lipsa absolută de capital, de imputuri curente, de pregătire profesională necesară în agricultură, toate acestea creează o frână pentru eforturile de creștere a productivității și a veniturilor.

Țările în curs de dezvoltare experimentează, în cea mai mare parte, modele de creștere economică care dau prioritate dezvoltării industriei și creșterii populației urbane, pornind de la lecția învățată din experiența țărilor mai dezvoltate din punct de vedere economic, potrivit căreia, creșterea numărului locurilor de muncă este dată în primul rînd de procesul de industrializare, însoțit de un declin relativ al agriculturii în ansamblul economiei naționale. Consecvent acestui model, prioritatea a fost dată industrializării în timp ce agricultura a fost relativ neglijată în termeni de alocării din cheltuielile publice pentru investiții, în aprovizionarea cu bunurile și serviciile necesare pentru producția curentă, în politicile de prețuri pentru produsele agroalimentare, în fixarea ratelor de schimb și în asigurarea serviciilor sociale în zonele rurale. Paralel cu aceasta, țările în curs de dezvoltare înregistrează o creștere a populației mai rapidă decît au înregistrat țările industrializate în secolele al 18-lea și al 19-lea. Creșterea producției lor alimentare ar fi trebuit să fie proporțional mult mai mare pentru ca industria lor să fie *sustenabilă*. Chiar și atunci cînd agricultura a primit prioritatea adecvată, măsurile specifice folosite nu au făcut parte integrantă din politicile integrate pentru alimentație și agricultură. Considerînd agricultura ca un sector ce nu solicită capital important, politicile economice au căutat să dea ajutor substanțial dezvoltării altor sectoare. Însăși statutul agriculturii și a instituțiilor agrare plasează acest sector economic pe treptele inferioare ale ierarhizării valorilor politice. economice și sociale, iar educația primită de tinerii din mediul rural le servește acestora să scape de munca agricolă, în ciuda nevoii disperate a agriculturii de profesionalism competent în materie de organizare, tehnologie și conducere.

Majoritatea țărilor se străduiesc să păstreze la un nivel scăzut prețul alimentelor cu ajutorul mijloacelor de control a prețurilor la producător și mai puțin prin intermediul subvențiilor. Politicile de subvenții pentru agricultură au fost limitate de dificultățile financiare și de alte priorități ale cheltuielilor guvernamentale. Dar controlul prețurilor produselor alimentare în favoarea intereselor consumatorilor urbani a creat o dilemă politică fundamentală față de stimularea într-o măsură eficientă a fermierilor. Politicile economice au dat, în general, prioritate avantajelor sociale și politice pe termen scurt, ceea ce a condus la prețurile scăzute nestimulative pentru produsele agroalimentare. Or, lipsa de stimulente materiale pentru sporirea producției agricole a dus la acumularea unui dezinteres față de agricultură, întorcînd forța de muncă dinamică cu fața spre activitățile neagricole din mediul urban.

Insuficienta stimulare materială a producătorilor determinată de un foarte dezavantaj al prețurilor, a fost însoțită de infrastructuri rurale neadecvate. Punctele cele mai slabe ale acestor infrastructuri sînt: transportul, marketingul, creditul pentru ferme, cercetarea și dezvoltarea agricolă.

Sărăcia și izolarea față de centrele de putere a masei mari a țăranilor și muncitorilor fără pămînt, face imposibilă organizarea corespunzătoare a acestora pentru a exercita o presiune politică eficientă în vederea obținerii unui statut și a unei poziții mai relevante în cadrul politicilor economice; iar lipsa de organizare reprezintă cel mai vicios cerc care a accentuat și perpetuat sărăcia lor. Presiunea politică redusă exercitată de către masele rurale a făcut ca în multe țări în curs de dezvoltare să se realizeze progrese modeste în îmbunătățirea accesului lor la pămînt, apă, credit și la alte servicii necesare pentru îmbunătățirea productivității muncii agricole.

În mod paradoxal, dacă lipsa unei cereri stimulative a împiedicat adesea, dezvoltarea agricolă, cererea nesatisfăcută de către producția internă a dus la creșterea importurilor. În zonele urbane, cererea foarte mare nu a putut fi satisfăcută de către ofertele din interiorul țării din cauza transporturilor interne și a marketingului complet nesatisfăcător. Chiar și în locurile în care aceste servicii au fost adecvate, politicile de preț, care au favorizat pe consumatorii urbani și mai ales rețeaua comercială, nu au fost destul de eficiente pentru a stimula fermierii în sporirea producției. În același timp, principalele orașe sînt și porturi, ceea ce face ca aprovizionarea lor să fie mai ușor de făcut din import decît din interiorul țării deprivat de mijloace de transport și căi de comunicație adecvate. Pe de altă parte, modelele de consum ale populației urbane s-au îndepărtat de tipul de alimentație tradițional, incluzînd în dietă alimente ce se puteau obține în special din import, ceea ce a favorizat, o dată în plus, stimularea importului alimentar.

Redistribuirea directă a venitului, care ar avea o influență pozitivă și puternică asupra cererii naționale pentru alimente de bază, în cele mai multe țări a rămas irealizabilă din punct

de vedere politic și administrativ. Industrializarea rurală și un acces mai larg la resursele agricole, factori determinanți ai creșterii și susținerii cererii alimentare și de materii prime agricole a rămas un vis pentru cele mai multe țări sărace. Lipsa posibilităților de a găsi de lucru în zonele rurale și în localitățile urbane mici a continuat să constrângă mulți oameni să efectueze activități cu o productivitate scăzută. În fine, creșterea foarte limitată a cererii pentru multe exporturi agricole ale țărilor în curs de dezvoltare a afectat negativ creșterea veniturilor rurale — și de aici și cererea alimentară — oarecum și câștigul în devize.

Începând din primii ani ai deceniului al șaptelea, războaiele civile și locale au influențat negativ producția agricolă în circa 25 de țări în curs de dezvoltare. Instabilitatea politică, corupția și ineficiența administrativă au influențat și agricultura din țările în curs de dezvoltare. Pentru agricultură a devenit deosebit de importantă necesitatea unor condiții naționale și locale de stabilitate socială și eficiență administrativă, deoarece schimbarea sistemului de agricultură, de la agricultura tradițională, de subsistență, la agricultura modernă, comercială, se face treptat, iar fermierii au nevoie de o certitudine solidă pentru a-i încuraja să își asume riscurile de a face investiții.

Țările dezvoltate asigură 3/4 din alimentele și produsele agricole care intră în circuitul comerțului internațional și dețin cea mai mare parte a rețelei și a rezultatelor cercetării științifice în agricultură, premisa de bază pentru sporirea producției alimentare în viitor. Pe de altă parte, țările dezvoltate poartă răspunderea multor defecțiuni persistente în sistemul alimentar mondial. Comerțul agricol practicat de țările dezvoltate a influențat nivelele ridicate de protecție agricolă. În 1980 cheltuielile publice în agricultură efectuate de către SUA, Piața Comună și Japonia, au fost de 80 miliarde de dolari, ceea ce reprezintă de zece ori volumul total al ajutorului primit de către agricultura țărilor în curs de dezvoltare, în același an. Aceste cheltuieli bugetare au reprezentat 40% din valoarea adăugată a producției agricole din țările industrializate mari. Politica țărilor dezvoltate de producție și susținere a agriculturii proprii are, pe de o parte, un efect de limitare a piețelor disponibile iar pe de altă parte de creare a unei producții pentru export a cărei vinzări este apoi subvenționată. Aceste rezultate diminuează direct veniturile țărilor în curs de dezvoltare din importurile agricole.

Politicele țărilor dezvoltate, în special în țările importatoare de produse alimentare, au tendința de a mări instabilitatea în comerțul agricol internațional prin izolarea în mare măsură a cererii și ofertei interne față de condițiile pieței internaționale. Un asemenea efect creează importurile masive pe care și le pot permite doar câteva țări mari, importuri ce creează adesea un dezechilibru al pieței internaționale a produselor agroalimentare de genul celui ce a avut loc în perioada 1972—1975. Faptul că un „Acord internațional pentru cereale” încă nu s-a putut încheia, creează și mai mult incertitudine și instabilitate în schimburile comerciale internaționale. Un asemenea acord ar urma să reglementeze și să prevadă condiții pentru o stabilitate eficientă a prețului, rezervelor de griu, prevederile pentru ajutorul alimentar destinat țărilor în curs de dezvoltare în vederea menținerii și conservării stocurilor, nivelul stocurilor mondiale etc. Politicile țărilor dezvoltate reflectă faptul că acestea își stabilesc relațiile internaționale după principii care servesc cel mai bine interesele lor individuale.

În sfârșit, în afara tuturor factorilor menționați mai sus și care nu fac decît să influențeze permanent, pe termen scurt, asupra cauzelor care diseminează și permanentizează foametea, trebuie arătat că rădăcinile acestui flagel sînt adînc înfipte în structura sistemului bazat pe vechile orînduiri, atît la nivelele naționale, cît și la nivel internațional.

### Contradicții și probleme cu care se confruntă omenirea

Rapoartele și dezbaterile din plenul Conferinței au relevat că în lumea contemporană bogată în cunoștințe și tehnologii, dar care permite încă existența unor largi zone de foamete, există un șir de contradicții stridente asupra cărora se atrage atenția, astfel:

- existența unor mari surplusuri de alimente în țările dezvoltate coexistă cu foametea în multe țări ale lumii a treia;
- practica restrîngerii terenurilor cultivate, în unele țări dezvoltate exportatoare de alimente, atunci cînd condițiile de piață sînt nefavorabile, coexistă cu insuficiența alimentară în zone largi ale lumii;
- folosirea unei părți importante (în unele cazuri pînă la 90%) din producția de cereale pentru furajarea animalelor, privînd prin aceasta ființele umane de alimente de bază;
- obiceiul cultivării doar a unui mic număr de soiuri și varietăți de plante pentru hrană, reduce în mod periculos diversitatea naturală, cu toate că multe alte specii și varietăți pot fi utilizate pentru îmbogățirea dietei umane, pentru a da agriculturii o securitate mai mare în cazul compromiterii culturii principale;

— disponibilitatea resurselor agricole și financiare în anumite regiuni ale lumii sînt inegal distribuite între țări ceea ce împiedică folosirea rațională a acestor resurse mai ales ca urmare a lipsei de cooperare între țările din regiune;

— discrepanța dintre cunoștințele acumulate de către societate și cele aplicate, dintre teorie și practică;

Problemele cu care se confruntă omenirea pentru hrănirea celor șase miliarde de guri la orizontul 2000, pot fi rezumate în lumina celor discutate la Conferință în următorii termeni:

1. *Metodele avansate ale agriculturii bazate pe o înaltă mecanizare și un consum ridicat de petrol nu mai sînt de loc valabile în perspectiva anilor 2000.* În cadrul dezbaterilor a fost prezentat un studiu elaborat pe baza conceptului de *sustenabilitate* a agriculturii și a producției alimentare în Statele Unite ale Americii. Conceptul de *sustenabilitate* a producției agricole și alimentare se bazează pe coeficientul de conversie a energiei fosile în producția alimentară care reprezintă raportul dintre producția de energie obținută prin producția alimentară și energia investită în producția alimentară. Coeficientul de conversie al energiei pentru petrolul importat de SUA a atins nivelul maxim în 1970, an în care și producția internă de petrol se situa ea însăși la nivelul său maxim. De atunci, coeficientul de conversie al energiei a scăzut constant dar nu în mod regulat. Întrucît consumul energetic ridicat reprezintă unul dintre factorii limitativi esențiali ai producției alimentare americane, prognozele făcute pe această bază arată că spre anul 2000, restricțiile energetice și limitările impuse de alți factori, vor reduce atît de mult producția alimentară americană încît SUA vor deveni, din țara cea mai mare exportatoare de produse alimentare, o țară importatoare. Aceasta a fost una dintre cele mai șocante concluzii dezbătute de către Conferință. Prognozele prezentate arată că „... SUA și în fapt întreaga lume intră într-o perioadă de tranziție, perioadă ce începe acum și va continua în prima parte a secolului viitor. Chiar dacă vom institui de pe acum măsuri etice de gestiune vor trebui decenii pentru ca efectele lor să fie vizibile. Dacă vom întîrzia cu deciziile pertinente riscăm să ne găsim pe o cale de declin care va fi ireversibilă”. Deși — așa cum au declarat autorii — „modelul are rolul unui avertisment privind schimbarea modului de abordare a agriculturii” un asemenea viitor poate să se adeverească a fi foarte probabil. În această eventualitate apare mai imperioasă ca oricînd reconsiderarea capacității de producție alimentară și regională, mai ales pentru țările și regiunile lumii care s-au obișnuit să-și satisfacă în mod curent nevoile alimentare din hambarele Nord Americane. În această perspectivă reconsiderarea priorităților naționale și punerea producției agroalimentare pe primul loc al acestor priorități apare ca o necesitate evidentă.

2. Agricultura tradițională din diverse regiuni ale lumii este la fel de neviabilă ca și agricultura modernă bazată pe petrol. Acest sistem de agricultură de subzistență trebuie transformat treptat într-un sistem modern, viabil. Pierderea solului productiv prin eroziune, acoperirea cu bălării, practicile proaste de irigare și extinderea orașelor constituie principalele surse de pierdere a potențialului alimentar în mai multe zone ale lumii a treia.

3. Țările în curs de dezvoltare, dintre care cca. 90% sînt importatoare de alimente, se învîrtesc într-un cerc vicios dificil de străpuns. Creșterea populației cu precădere în aceste țări, face să se reducă gradul de autosatisfacere a nevoilor alimentare pînă vor reuși să-și modifice politicile alimentare, să-și modernizeze și să-și dinamizeze suficient producțiile alimentare pentru a-și putea satisface nevoile din producția internă. Creșterea importurilor implică o creștere a datoriilor externe. Modernizarea producției alimentare se bazează la rîndul ei, pe impurturi moderne, ceea ce agravează o dată în plus situația financiară a acestor țări. Creșterea exorbitantă a datoriilor externe ale țărilor în curs de dezvoltare, în perioada de după 1970, oglindește bine realitatea și proporțiile acestui fenomen.

4. Distribuția alimentară mondială nu va mai fi în stare să corespundă unui model de creștere inegală pe regiuni a populației mondiale. Dacă situația financiară a țărilor în curs de dezvoltare sărace nu se îmbunătățește și dacă practicile agricole ale țărilor mari exportatoare de alimente nu sînt realmente sustenabile, nu va fi posibil ca în anul 2000 să fie hrănite milioane și poate chiar miliarde de oameni săraci din diverse țări și regiuni ale lumii.

### Conștiința unei solidarități globale

Conferința Clubului de la Roma a subliniat faptul că există cîteva necesități vitale ale supraviețuirii care nu au existat în timpurile mai simple ale secolelor trecute, necesități ce trebuie recunoscute acum în interesul nostru pe termen lung. Recunoașterea acestora reprezintă o înțelepciune elementară a epocii noastre. O asemenea înțelepciune este realizarea conștiinței a faptului că pe planeta noastră, tot mai populată și tot mai interdependentă, avem cu

toții un viitor comun care este nici mai mult, nici mai puțin decît destinul planetei în ansamblu. „O solidaritate globală substanțială ar trebui să fie ghidul nostru al tuturor pentru că aici chiar cel mai puternic și mai bogat să nu poată scăpa destinului nostru comun.”

De primă importanță în contextul actual este imperativul păcii. „Pacea trebuie înțeleasă nu doar ca un armistițiu armat între societăți și grupuri umane în conflict și dezbinare, ci ca o atingere a unui nivel mai înalt al toleranței mutuale, înțelegere și o cooperare activă între toți oamenii planetei. Pacea este o precondiție pentru stabilirea unui sistem de securitate alimentară mondială capabil să servească o creștere vastă a populației umane chiar și în timpul perioadelor de reducere a recoltelor datorate condițiilor climaterice nefavorabile.

Pentru ca foametea și malnutriția să fie abolite, este necesar ca politicilor agrare și alimentare să li se dea o mai mare prioritate în multe țări și acestea să devină centrul strategiei lor de dezvoltare. Politicile în domeniul populației, educației și informării publice, la fel ca și pentru industrie, trebuie să fie articulate cu politica de bază în sistemul agroalimentar.

Jumătate din populația lumii constă din mici producători agricoli ai lumii a treia trăind în sate. Acești agricultori sînt protagoniștii principali ai campaniei contra foametei. Instituțiile de bază politice, sociale, culturale și economice ale satului trebuie să fie întărite și folosite efectiv, în special acolo unde germenul socio-cultural și solidaritatea tradițională — care era marca vieții satului — au fost erodate. Chiar dacă agricultura industrială și întreprinderile agroindustriale constituie elementele fundamentale ale producției alimentare și distribuției — presupunînd că acestea pot fi organizate eficient și că activează într-un mod socialmente profitabil — oamenii de decizie nu ar trebui să piardă niciodată din vedere că cea mai mare parte a vieții rurale mondiale și a producției de alimente se bazează ferm pe individ și pe familie. În consecință, toate politicile producției alimentare trebuie aduse efectiv la scara dimensiunilor umane.

Unul dintre factorii limitativi ai creșterii naturale de produse alimentare sînt dimensiunile resurselor de terenuri agricole ale planetei. Din suprafața de uscat a planetei, neacoperită de gheață, 76 % este clasificată ca pămînt zero productiv, iar 11 % are o productivitate scăzută. Pornind de la acest fapt, Conferința a apreciat că este necesar să se înceapă, cit de curînd posibil un studiu al folosirii pămîntului incluzînd managementul și conservarea la scară globală, considerînd atît nevoile umane, cit și necesitatea conservării adecvate a unei părți a suprafeței pămîntului în stare de sălbăcie pentru a permite speciilor și varietăților naturale să-și continue evoluția lor indispensabilă, netulburată de om.

Conferința Clubului de la Roma a examinat o bogată agendă de acțiuni necesare pentru evitarea unei catastrofe alimentare mondiale în perspectiva locuirii planetei noastre de către șase miliarde de oameni. Lista acțiunilor și propunerilor formulate sau acceptate de către Conferință poate fi sintetizată astfel:

1. **Accelerarea creșterii producției agroalimentare în țările în curs de dezvoltare.** Ca primă urgență se impune o trecere în revistă a politicilor naționale, care au o influență asupra producției agricole stabilind lipsurile acestor politici și opțiunile posibile. În acest context accentul va trebui pus pe următoarele aspecte: a. prioritatea agriculturii în programele de dezvoltare; b. mobilizarea resurselor; c. infrastructura și serviciile; d. stimularea producătorilor; e. protejarea mediului înconjurător.

2. **Îmbunătățirea cadrului internațional pentru stimularea dezvoltării sistemului agroalimentar.** Interdependența dintre țări necesită un cadru internațional instituțional și politic care să promoveze în sfera economico-socială egalitatea, eficiența și stabilitatea. Aceste principii subliniază obiectivele unei noi ordini economice internaționale.

a. **Comerțul internațional** poate aduce câștiguri substanțiale în eficiența agroalimentară mondială prin micșorarea restricțiilor existente impuse asupra comerțului agricol. Multe țări practică o protecție excesivă a agriculturii. Progresul economiei mondiale va continua să asigure largirea piețelor pentru toate mărfurile, inclusiv pentru produsele cerealiere și animale. Deschiderea reală a piețelor necesită micșorarea tarifelor, în special pentru produsele fabricate și semifabricate, slăbirea restricțiilor cantitative, mărirea cotelor în cadrul sistemelor preferențiale în favoarea țărilor în curs de dezvoltare, așa cum prevede convenția de la Lomé pentru a cuprinde toate țările cu venituri mici, limitarea subvenționării exporturilor de către țările dezvoltate și mai multe negocieri multilaterale pentru îmbunătățirea comerțului internațional. Creșterea comerțului agricol între țările în curs de dezvoltare are o importanță considerabilă. În prezent, cca. 10 % din comerțul agroalimentar mondial este format din comerțul între țările în curs de dezvoltare. Pentru a trage toate foloasele acestor relații comerciale, țările în curs de dezvoltare trebuie să caute toate posibilitățile de comerț și să dezvolte în măsură mai mare infrastructura necesară pentru aceasta: transportul, finanțele, piața, structurile corespunzătoare pentru tarifi.

b. *Securitatea alimentară mondială* reprezintă capacitatea sistemului alimentar mondial de a asigura în orice moment oferta de alimente corespunzătoare astfel încât să se evite o lipsă acută de hrană în cazul în care ar apărea lipsuri la nivel mondial în privința recoltelor sau dezastrelor naturale. Un comerț internațional care funcționează corespunzător referitor la produsele alimentare, în special la cereale, este o premisă fundamentală pentru securitatea alimentară. Pentru țările cu veniturile scăzute, cu deficit alimentar, asigurarea în continuare a ajutorului alimentar este o problemă vitală. Pentru toți importatorii, dar în special pentru importatorii cu venituri mici este importantă asigurarea unei protecții împotriva lipsurilor interne agricole și a unei creșteri excesive a prețurilor pe piața mondială. O interpretare rațională pentru realizarea unei asemenea securități alimentare reprezintă o structură piramidală de măsuri naționale, regionale și internaționale. Prima linie de apărare, rezervele alimentare naționale reprezintă o responsabilitate proprie fiecărei țări. Dar menținerea, conservarea, păstrarea unor stocuri alimentare costă foarte mult. Țările mai sărace primesc ajutor pentru construirea capacităților de depozitare și pentru a-și forma sau a-și completa stocurile, dar acest ajutor trebuie continuat și mărit. În anumite condiții rezervele regionale și subregionale ar putea să suplimenteze rezervele naționale și ar putea permite ca rezervele totale din regiunea respectivă să fie mai mici decât ar fi altfel necesar. Până în prezent există o experiență limitată în privința rezervelor regionale. Pe lângă eforturile naționale și regionale este necesar să se continue eforturile internaționale pentru întărirea securității alimentare, deși în prezent s-a abandonat încercarea de a stabili un acord internațional referitor la cereale care să facă previziuni asupra stocurilor, prețurilor și ajutorului alimentar.

c. *Ajutorul extern pentru dezvoltarea agriculturii țărilor în curs de dezvoltare.* Studiul F.A.O. : „Agricultura — Orizont 2000” apreciază că fluxul anual din ultimii ani referitor la ajutorul pentru dezvoltarea agriculturii țărilor în curs de dezvoltare, care a fost de cca. 4,5—5 miliarde dolari (la prețurile din 1975) trebuie să se tripleze pentru a corespunde realității în 1980 și să fie de 4 ori mai mare la orizontul 2000. Cea mai mare parte a ajutorului trebuie să se îndrepte către cererile de investiții pentru atingerea și apoi menținerea unei producții alimentare de la 3,5% la 4%. Dacă ținem seama de faptul că cheltuielile pentru înarmare, în 1980, reprezentau 500 de miliarde de dolari, apare în mod evident că ajutorul necesar pentru dezvoltarea agriculturii țărilor în curs de dezvoltare nu este decât o fracțiune a acestor cheltuieli distrugătoare ale omenirii și civilizației.

Esența problemei mării ajutorului alimentar este aceea că, inevitabil unele țări în curs de dezvoltare vor avea nevoie de cel puțin unul sau mai multe decenii pentru ca producția lor agricolă și productivitatea muncii să crească substanțial, de așa manieră încât să devină țări autonome din punct de vedere alimentar. Prin urmare în cazul țărilor respective, ajutorul alimentar este un mijloc important de sprijinire a eforturilor pentru reducerea subnutriției. În plus, ajutorul alimentar se poate integra complet în programele de dezvoltare. În prezent, ajutorul alimentar reprezintă 10% din ajutorul total pentru dezvoltare. Există țări care, în trecut, au fost beneficiare importante de ajutor alimentar și care, în prezent au un grad rezonabil de securitate a alimentelor. Deci, ajutorul alimentar va continua să fie considerat un mijloc foarte folosit de dezvoltare și care are o importanță crescândă.

Cum se poate realiza accelerarea producției în țările în curs de dezvoltare cu condiția menținerii unui echilibru ecologic este o problemă mai complexă și fără rețete universale. Există, însă, patru aspecte esențiale care trebuie luate în considerare și anume: 1. stimularea materială a producătorilor agricoli trebuie să fie reală și eficientă; 2. asigurarea investițiilor și a factorilor de producție necesari pentru creșterea randamentului agricol; 3. cercetarea științifică și aplicarea sa în producție trebuie să aibă resurse adecvate și să fie orientată către problemele agriculturii din țările în curs de dezvoltare, cărora în prezent li s-a acordat o atenție destul de mică; 4. accesul la pământ, apă și servicii trebuie să producă creșterea productivității economice și o egalitate socială rezonabilă. Ultimul aspect conduce la un pachet de alte probleme ce trebuie rezolvate: egalitate, distribuție, și cerere.

Distribuția reprezintă miezul real al problemei. Lumea poate să producă hrană necesară atât în prezent, cât și pentru orice populație viitoare. Dar producția actuală este distribuită foarte inegal atât în interiorul țărilor, cât și între țări deoarece puterea de cumpărare (veniturile reale ale consumatorilor) și comanda de creștere a producției alimentare este foarte inegală și inechitabil distribuită. Dezvoltarea economică și programe sociale adecvate, care să permită rezolvarea acestor probleme, constituie un răspuns pe termen lung. Numai dezvoltarea economică în sine ar lua o perioadă prea lungă de timp pentru a rezolva problemele alimentare și lipsurile nutriționale. Deci, problema esențială ar consta în împletirea dezvoltării economice pe termen lung cu o distribuție îmbunătățită. Aceasta trebuie să permită o creștere a puterii de cumpărare pentru păturile sărace, vulnerabile ale populației, astfel încât să-și poată procura alimentele necesare.

Îmbunătățirea cadrului internațional agroalimentar constituie un alt element deosebit de necesar. Acest cadru se referă la instituții și politici ce se ocupă cu comerțul agricol, cu securitatea alimentară și cu ajutorul alimentar. În fiecare din aceste compartimente sînt necesare îmbunătățiri pentru ca țările să beneficieze de interdependența cu sistemul global.

Responsabilitatea pentru întreaga acțiune de eradicare a foametei din lume și pentru accelerarea creșterii producției agricole trebuie împărțită. Responsabilitatea primară revine țărilor în curs de dezvoltare. Numai acestea pot alege cel mai bine politicile și măsurile naționale incluzînd o distribuție mai echitabilă a venitului și a accesului la resursele productive și la servicii. Numai acestea pot acorda sectorului agroalimentar prioritatea necesară și pot asigura stabilitatea politică și eficiența administrativă. Țările în curs de dezvoltare nu au reușit pînă în prezent să dea prioritatea necesară politicii de dezvoltare a agriculturii. Politica internațională și cadrul instituțional internațional este o responsabilitate a tuturor țărilor. Țările industrializate trebuie să poarte o responsabilitate de prim ordin pentru realizarea unor îmbunătățiri indispensabile ale cadrului internațional. Pînă în prezent s-a acționat foarte puțin în această direcție. Dacă nu se asigură în continuare un ajutor eficient, dacă acordurile pentru securitatea alimentară și un volum mai mare de ajutor alimentar nu sînt realizate și implementate și dacă piețele lor agroalimentare vor rămîne închise ca în prezent datorită politicilor de protecție, țările dezvoltate vor continua să nu realizeze responsabilitatea minimă pe care o au în efortul mondial de eradicare a foametei.